

Yabancı Film ve Programlarda Çeviri Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme

MUSTAFA ERTEM

Öz

Bu çalışma, yabancı kaynaklı film ve televizyon programlarında karşılaşılan çeviri sorunlarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma kapsamında yaklaşık üç aylık bir sürede, özellikle İngilizceden çevrilmiş programların yayınlandığı kanallarda, ağırlıklı olarak televizyonların en çok izlendiği saatlerdeki belgesel programlar izlenmiştir. Söz konusu programlarda tespit edilen çeviri hataları, bunların sebebi ve tekrarının önlenmesine yönelik tavsiyeler sunulmaya çalışılmıştır. Belirlenen hatalar, kategorik bir şekilde düzenlenmiş ve Türk Dil Kurumu sözlükleri esas alınarak, doğru ifadeleriyle birlikte verilmiştir. Yabancı programlardaki çeviri sorunlarına dikkat çekerek, Türkçenin gelecek nesillere kendi doğal güzelliğiyle aktarılmasına, bir nebze de olsa katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Yabancı Program, Yabancı Film, Çeviri, Motamot Çeviri, Türkçe, Türk Kültürü, Kaynak Dil, Hedef Dil

Evaluation on the Problems of Translation in Foreign Films and Television Programs

MUSTAFA ERTEM

Abstract

This study was conducted to examine the translation problems encountered in foreign television programs and films. Within the scope of the study, the channels especially broadcasting foreign documentary programs translated from English have been watched on prime time for three months approximately. Translation errors observed in the programs were detected and suggestions for cause and prevention of them were presented. Categorized mistakes and correct expressions of the words were presented based on the dictionaries of the Turkish Language Institution. It is aimed at drawing attention to the translation problems in foreign television programs and to contribute transferring the Turkish language with its natural beauty to the future generations.

Key words: Foreign Television Program, Foreign Film, Translation, Word for Word Translation, Turkish, Turkish Culture, Source Language, Target Language

1. Giriş

Dil, kültürün en önemli öğelerinden biridir. Türk kültürünün yaşatılmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında Türkçenin önemi inkâr edilemez. Asırlar önce, dilin yaşatılması ve gelişiminde belki de tek vasıta insanlar arasındaki birebir iletişimken, zamanımızda bunun yerini çok etkili bir şekilde kitle iletişim araçları almıştır. Dilin en küçük ögesi olan kelimelerin ve kelimelerden oluşan cümlelerin kitleler üzerindeki etkisi, çok önceleri dar bir alanla sınırlıydı. Ancak bugün bir kişinin ağzından çıkan kelime veya cümleler, kitle iletişim araçları vasıtasıyla, milyonlarca kişiye anında ulaşıp onları etkileyebilmektedir. Türkçeye ait bir ibare olsun veya olmasın; anlamlı-anlamsız veya kendisine anlam misyonu yüklenmiş herhangi bir ifade, kitle iletişim aracında yayılmaya başladığı dakikadan itibaren dil meydanındaki yerini alarak, etkisini göstermeye başlamaktadır. Türkçe telaffuzuyla “Van münit”, “Piston aşağı indi”, “Oğlum bak git!” vb. ifadeler, bu konuda en yaygın bilinen ve akla ilk gelen örnekler arasında sayılabilir.

Günümüzde modern kitle iletişim araçlarından başta televizyon, radyo, sinema, gazeteler ve özellikle sosyal medya olarak zihinlerimizde yer etmeye başlayan internet, dili gerek olumlu gerek olumsuz anlamda etkileyen en güçlü araçlar hâline gelmiştir. Bu ortamlarda gelişme imkânı bulan herhangi bir dil ögesi, kısacık bir zaman diliminde, yaşayan dilin olmazsa olmaz bir parçası olarak hayat bulabilmektedir.

Yaşayan bir unsur olarak dilin etkilenme cephelerinden biri de, yabancı dillerin Türkçedeki karşılığını bulduğu tercüme veya çeviri diye adlandırdığımız “savaş” meydanında yer almaktadır. Bu cephenin, ehil kalemler vasıtasıyla doğal nefes alıp verme şeklinde dile hayat kaynağı sağlayacağı açıktır. Ancak Türkçe deryasının bu alandaki acemi eller yüzünden, bir anlam karmaşası çöplüğü ile karşı karşıya kalma ihtimali de bulunmaktadır.

Görsel sanatlar olarak adlandırılan sinema ve televizyon programlarında, estetik ve bütünsellik, hatta insanda hitap ettiği duyulara karşı kusursuzluk aranır. Eserde kullanılan görsel materyallerle birlikte, metni oluşturan kelime ve cümlelerin de ahenk içinde ustaca sıralanması beklenir. Mimar Sinan’ın eserlerindeki estetik nasıl insanın göz zevkini bozmuyorsa veya tersine, bir binaya estetik çizgilerine aykırı şekilde yerleştirilen bir blok veya yapı taşı, insanda nasıl bir rahatsızlık oluşturuyorsa, herhangi bir film veya programda kullanılan hatalı ifade yahut görsel materyal de, insanın duyma ve görme duyularını tırmalar. Nasıl ki müzik alanındaki bir sanat eserinin bestelenme sürecinde ve icrasında, yanlış tek bir notaya veya detone olmaya müsamaha gösterilmesi beklenemezse, aynı şekilde, bir mimar, müzik icra eden bir sanatçı veya bestekârın göstermesi gereken bu estetik kaygı ve sanatsal duyarlılığı, yabancı bir program metnini, hiçbir anlam kaymasına

yol açmadan Türkçeye aktarması gereken çevirmenden de beklemek kadar doğal bir tutum olamaz.

Kaldı ki yayın hizmetlerinde “Türkçenin, özellikleri ve kuralları bozulmadan doğru, güzel ve anlaşılır şekilde kullanılmasını sağlamak” (Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun) yasal bir zorunluluktur.

Hepsinin ötesinde, dilin “millî benliği muhafaza ederek onu yok olmaktan, eriyip başkalaşmaktan kurtaran, malzeme ve yapısı seslerden örülü en büyük millî müessesese” (Ergin, 1962: 5) olduğu gerçeği, hiçbir zaman gözden uzak tutulmamalıdır.

2. Sorun ve Amaç

En sade şekilde “bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme” (TDK Güncel Türkçe Sözlük) olarak tarif edilen çevirinin “diller ve kültürler arası bir aktarım” (Boztaş, 1992: 249; aktaran Aktaş, 1996: 1) gibi önemli bir işlevi vardır. Çeviri, “uygarlıklar arasında köprü kuran, her türlü kültürel değeri, içinde oluşturduğu tarihsel ve toplumsal çevrenin dışına taşıyan ve o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan uygarlıklar arası bir iletişim ve bildirişim aracı” (Vardar, 1981: 172-173; aktaran Aktaş, 1996: 1) olarak, karmaşık ve çetin bir süreci içerir. Çevirmenlerin bu zorlu süreci layıkıyla gerçekleştirebilmeleri, her iki dilin bütün ince-liklerini bilmelerine, bu dillerin yer aldığı kültürün özelliklerine ve çeviri tekniğine hâkim olmalarına bağlıdır.

Her çeviri işleminde, kendisinden aktarma yapılan kaynak dil ile kendisine aktarılan hedef dil olmak üzere iki dil söz konusudur. “Dil ve kültür olmak üzere iki önemli boyutu” bulunan çeviri, “dar anlamıyla bir eserin şekil, anlam, mesaj ve üslup düzeyinde hedef dile aktarılması, geniş anlamıyla ise bir kültür ürününün başka bir kültür içinde yer edinmesine zemin hazırlama” (Kuran, 1993: 1) olarak nitelenmektedir.

Rastgele dizilen kelimelerin bir anlam taşımayacağı gerçeğinden hareketle, kaynak dildeki metnin anlam yükünün çevrilen dile olduğu gibi aktarılabilmesi için, kelime bilgisinin yanı sıra, kelimelerin tercüme edilen dilin kültür özelliklerine uygun şekilde, gramer kurallarına göre ve estetik bir şekilde sıralanması şarttır. Savory, iyi bir çevirinin “dil bilgisi kadar düşünme ve yaratma kudreti gerektirdiğini”, üstelik metin teknik bir konuda ise çevirmenin o alanda “oldukça bilgi sahibi olması gerektiğini” vurgular (Savory, 1961: 8, 14). Bunun ötesinde, “orijinal eserde yer alan canlı kelimelerin ve estetik duygusunun çevrilmiş bir metinde de yansıtılması beklenir” (Akay, 2002: 26-31). Sağlıklı bir çeviri için, “metnin görünür nesnel sınırları ötesindeki birçok ilişkisinin de göz önünde tutulması önkoşul” sayılmaktadır (Göktürk, 1994: 17).

Programlardaki çeviri sorunlarına dikkat çekmeyi hedefleyen bu çalışma, belirlenen hataların düzeltilerek, tekrarına engel olmayı ve Türkçenin gelecek nesillere kendi doğal güzelliğiyle aktarılmasına, bir nebze de olsa katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

3. Yöntem

Bu çalışmada, gözlem yöntemiyle 17 Ağustos- 3 Kasım 2017 tarihleri arasındaki yaklaşık üç aylık sürede, National Geographic, IDx, Lifetime, Discovery Channel ve Discovery Science kanallarında yayınlanan, özellikle İngilizceden çevrilmiş programlar rastgele seçilip izlenerek, tespit edilen çeviri hataları ele alınmıştır. Ağırlıklı olarak televizyonların en çok seyredildiği 20.00-23.00 saatleri arasındaki yayın diliminde yer alan belgesel programlar örneklem olarak alınmıştır. Belirlenen çeviri hataları kategorik bir şekilde düzenlenerek, Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlük, Büyük Türkçe Sözlük ve Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü esas alınmak suretiyle doğru ifadeleriyle birlikte verilmiştir. Gözlenen hatalar kelime, deyim, terim, cümle ve program düzeyinde sınıflandırılmış; çalışmada ölçü birimleriyle, seslendirme ve vurgulama hatalarına da yer verilmiştir.

Kaynak dildeki ifadenin çeviride tamamen veya kısmen yanlış aktarılması “hata” olarak nitelenmiştir. Yabancı dildeki kelimeye karşılık, Türkçede daha geniş anlamlı veya duruma daha uygun kelime olmasına rağmen, çevirmenin dar anlamlı veya durumu anlatmada yetersiz kalan ifadeyi tercih etmesi ise, “kusur” düzeyinde olmakla birlikte, “hata” kapsamında değerlendirilmiştir.

4. Bulgular

4.1. Kelime ve Kavramlarda Çeviri Hataları

“Kelimeler manalı ve gramer vazifeli dil birlikleridir. Canlı cansız bütün varlıklar, hareketler ve fikirler, dilde bu manalı birliklerle karşılaşılır” (Ergin, 1962: 91). Dilin vazgeçilmez yapı taşlarını oluşturan kelimelerin çeviri bakımından önemini belirtmeye bile gerek yoktur. Yabancı dilde hazırlanmış programların Türkçeye çevrilmesinde mükemmel çalışmaların varlığı şüphe götürmez ise de, bazen bu alanda kulak tırmalayan, hatta gülünç olarak nitelenebilecek derecede fahiş çeviri hatalarına rastlanabilmektedir.

4.1.1. Birebir (Kelimesi Kelimesine) Çeviri

Motamot çeviri olarak da bilinen, kelimesi kelimesine çeviri tarzında, kelimenin cümle içindeki görevine bakılmadan, sözlükteki ilk anlamına karşılık gelen ifade kullanılır. Programlarda gözlenen bazı motamot çeviri hatalarının, kanıksanma düzeyine gelmiş derecede yaygın olduğu bile söylenebilir.

Türkçeye tercüme edilen birçok yabancı film ve programda rastlanan yaygın hatalardan biri, İngilizce “work for” fiilinin kelimesi kelimesine “for: (biri) için, work: çalışmak” biçiminde çevrilmesidir. Bu hatalı çeviri, söz konusu ifade artık neredeyse Türkçenin bir parçası imişçesine, sıklıkla ve kanıksanmadan yapılmaya devam etmektedir. “FBI için çalışıyorum”, “X şirketi için çalışıyorum” şeklindeki ifadelerle, hemen hemen bütün yabancı film veya programlarda karşılaşılabilmektedir. Oysa Türkçede çalışılan kurumdan söz edilirken, “TRT’de çalışıyorum”, “Sabancı Holding’de çalışıyorum” vb. gibi cümleler kurulur. Dolayısıyla yukarıdaki hatalı ifadeler, “FBI’da çalışıyorum”, “X şirketinde çalışıyorum” veya “FBI adına çalışıyorum” şeklinde tercüme edilmelidir.

Bir başka yaygın hata, “I’m sorry” ifadesinin çevirisinde gözlenmektedir. Bu kelimenin yabancı film ve programlarda, neredeyse sürekli olarak “üzgünüm” diye çevrildiği görülmektedir. Oysa aynı ifade, yerine göre, “çok üzüldüm”, “özür dilerim”, “pardon”, “kusura bakma(yın)” veya “affedersiniz” olarak da çevrilebilir. Böylece Türkçenin zenginliğinin yansıtılmasına da katkı sağlanmış olur. Duruma göre “özür dilerim” denmesi gereken bir yerde “üzgünüm” ifadesinin kullanılması, çeviri kusuru olarak nitelenebilir; hatta Türkçenin hakkını vermekte âciz kalmak diye de değerlendirilebilir.

Yabancı filmlerde “I’m afraid” ifadesinin de, çoğunlukla “korkarım” diye çevrildiği görülmektedir. Hâlbuki bu İngilizce ifadenin, “maalesef”, “ne yazık ki” şeklinde çevrilmesi de mümkün olup, hatta bazen şarttır.

Neredeyse istisnasız şekilde “umarım” diye çevrilen “I hope” ifadesi de, Türkçenin zenginliğine hale getirilmeden “beklentim odur ki”, “inşallah”, “... ümidindeyim”, “... ümit ediyorum” biçiminde tercüme edilebilir. Nitekim “Dedektiflerimden birine onu yakmadan önce ölü olmasını umduğumu söyledim” (*Kusursuz Cinayet*, 30.9.2017) cümlesi, “Dedektiflerimden birine inşallah onu canlı canlı yakmamışlardır dedim” şeklinde çevrilerle, daha anlamlı hâle gelebilir.

Yapay bir şekilde sadece “sanırım” manasıyla sınırlandırılan “I think” ifadesinin çevirisinde de, “galiba”, “...nı/ni düşünüyorum”, “... kanaatindeyim” veya “zannedirim” seçenekleri değerlendirilebilir.

Bu konuda bir başka kelime, ilk akla gelen anlamı “zorunluluk” olan ve Türkçeye “-meli, -malı, gerekir, zorunda, lazım” diye çevrilen İngilizce “must” kelimesidir. “Tahmin” anlamı da bulunan kelimenin hatalı çevirisine örnek, “Kızının öldürüldüğünü öğrenmesinden sonra uyuduğu bir saat olmalı” (*Kusursuz Cinayet*, 29.9.2017) cümlesidir. Bunun yerine, durumu daha güzel ve anlaşılır hâle getirmek için “Tahminimce, kızının öldürüldüğünü öğrendikten sonra, günde ancak bir saat uyuyabiliyordu” denebilir.

Türkçeye sıklıkla “hikâye” şeklinde aktarılan “story” kelimesinin de, “anlatılanlar, ifade olanlar, olup bitenler, yaşananlar” gibi zengin çeviri seçenekleri vardır. Örneğin bir programda sanık için kullanılan “Hikâyesini yine değiştirmişti” (*Şeytan Ayrıntıda Gizlidir*, 1.10.2017) cümlesi, “İfadesini yine değiştirmişti” olmalıdır. “Senin hikâyen böyle ama aksi yönde başka bilgiler de aldık” (*Kan Bağları*, 1.10.2017) cümlesi de, “Senin anlattıkların bu şekilde, ama aksi yönde başka bilgiler de aldık” biçiminde tercüme edilebilir. “Gelip hikâyenizi anlatmak” (*Günah Şehrinde Adalet*, 2.10.2017) ifadesi ise, “gelip yaşadıklarınızı anlatmak” şeklinde düzeltilerek, daha isabetli bir çeviri hâline gelebilir.

Bu konudaki bir başka örnek, İngilizce “victim” kelimesidir. Sürekli “kurban” diye çevrildiği gözlenen kelimenin, hukuk alanında Türkçe karşılığı “mağdur” demektir. Bu bağlamda kelimeye yerine göre kurban, mağdur veya maruz kalınan fiile atıfta bulunarak, hırsızlık mağduru, soygun mağduru, tecavüz mağduru vb. anlamlar verilebilir. Örneğin, “Bu para tahminen kurbanlarından aldığı paraydı” (*Sosyete Sırları*, 2.10.2017) cümlesinin aslında doğru çevirisi, –program dolandırıcılıkla ilgili olduğu için– “Bu para tahminen dolandırdığı kişilerden aldığı paraydı” şeklinde olmalıdır.

Bu çerçevede, İngilizcede “bir yerde yaşamak, hayatını sürdürmek, hayatını idame ettirmek” anlamına gelen “live” kelimesine değinmek de isabetli olacaktır. Türkçede kelimenin bu anlamdaki karşılığı olarak “oturmak” kelimesi kullanılır. “Ankara’da oturuyoruz” ifadesi, İngilizlerin “live” kelimesini “We live in Ankara” cümlesinde kullanırken kastettikleri manayı taşır. Yabancı film ve programlarda, bu kelimenin tercümesinin istisnasız “yaşamak” şeklinde yapıldığı sayısız örnek, çeviri kusuru sayılmalıdır.

“Have” kelimesi karşılığı olarak çevrilen “sahip olma” ifadesi de, Türkçede genellikle varlık belirten olumlu durumlar için kullanılır. Bu sebeple, “Çok büyük sorunlara sahipti” (*I Survived*, 10.10.2017) veya “Shelia 17 bıçak yarasına sahipti” (*I Survived*, 3.11.2017) gibi cümlelerde, yüklem olarak “vardı” şeklindeki çeviri seçeneği tercih edilerek, Türkçenin güzelliği daha isabetli yansıtılabilir.

Çevirilerde rüzgâr ve fırtına kelimelerinin yerinde kullanımına da dikkat edilmesi gerekir. “Hızı 17-21 deniz mili olan esinti” ‘rüzgâr’, “hızı 34-40 deniz mili olan, yağmur ve kasırga getiren çok güçlü rüzgâr” ise ‘fırtına’ olarak tanımlanır (TDK Güncel Türkçe Sözlük). Bu bakımdan, çok şiddetli rüzgârlardan bahsederken ‘fırtına’ terimi daha uygundur. Buna göre, “Saatte 400 km hızla rüzgâr yüzlerine doğru esiyordu” (*Uçak Kazası Raporu*, 16.10.2017) cümlesinde, “fırtına” ifadesi kullanılmaldır.

Kurallara aykırı şekilde çoğul eki kullanılması şeklindeki birebir çeviri hatası da, bu bağlamda ele alınabilir. İngilizcede birden fazla varlıktan söz ederken, belirtilen nesne çoğul eki alır. Bu durum, bazen çeviride aynen aktarılarak, “on binlerce parçalar” (*Uçak Kazası Raporu*, 16.10.2017) gibi yanlış tercüme ortaya çıkmaktadır. Türkçede bu durumda kelime, yalın hâliyle, çoğul eki almadan “on binlerce parça” şeklinde ifade edilir.

4.1.2. Kelime Tekrarı veya Eksikliği

Çeviride kelime düzeyinde gözlenen hatalar eş anlamlı kelime tekrarı, gereksiz yere fazladan kelime kullanımı, zorunlu bir kelimenin gramer kurallarına uygun olarak cümlede uygun yerde bulunmayışı veya durumu ifadede yanlış kelimenin seçilmesi şeklindedir.

“Kızımın sahil kıyısından iki günden önce dönmeyeceğini biliyordum” (*Hayatta Kaldım*, 8.9.2017) cümlesinde, eş anlamlı iki kelimenin (sahil ve kıyı) gereksiz yere tekrarlandığı görülüyor. Bu cümlede doğru ifade, “deniz kıyısından” hatta “deniz kıyısında yaptığı tatilden” şeklinde olmalıdır. “Defalarca kez bıçaklamış” (*Angie Dodge’u Kim Öldürdü*, 12.9.2017) cümlesinde de, ya sadece “defalarca” kelimesi kullanılmalı ya da “x kez” denmelidir. “Bağlılığımı daha bile fazla istememi sağladı” (*Cinayet Beni Seçti*, 16.9.2017) cümlesinde de “bile” kelimesi gereksizdir.

“Bir pikap kamyonetle” (*Saklanacak Yer Yok*, 29.9.2017) ifadesinde “pikap” veya “kamyonet”, “Arabanın ruhsat evrakı vardı” (*Kusursuz Cinayet*, 30.9.2017) cümlesinde de “ruhsat” veya “evrak” kelimelerinden biri, anlatılmak istenen durum için yeterlidir.

“Kazaya dair olan tüm uçuş parametreleri dâhil” (*Uçak Kazası Raporu*, 9.10.2017) ifadesinde, anlatım bozukluğuna yol açacak düzeyde “olan” kelimesi, “Neden yarım saatten fazla süre beklediğini anlayamamıştı” (*Sosyete Sırları*, 5.10.2017) cümlesinde de “süre” ifadesi gereksiz yere kullanılmıştır.

Cümlede yer alması zorunlu bir kelimenin olmayışı da çeviri hatasıdır. “30 küsurlük iş hayatımda böyle bir şey görmedim” (*Tam Paçayı Kurtarıyordum ki*, 5.10.2017) cümlesinde, süre belirten “sene” veya “yıl” kelimesi eksiktir. Programlarda, özellikle mahkeme kararlarıyla ilgili cümlelerde, bu duruma sık rastlanmaktadır. ‘60 yıla çarptırıldı’, ‘müebbet’e çarptırıldı’ gibi cümleler yerine, “60 yıl hapis cezası” veya “müebbet hapis cezası” ifadeleri kullanılmalıdır.

“Cenaze bittikten sonra tekrar çalışmaya döndük” (*Cold Case Files*, 14.9.2017) cümlesinde de, ‘cenaze için düzenlenen törenin bittiği’ anlatılmak istendiğinden, “cenaze töreni” ifadesinin kullanılması daha isabetli olacaktır.

Çeviride yanlış kelime seçilmesi sebebiyle mevcut durumu eksik ifade eden veya

yanlış anlamaya yol açan örnekler de, bu kapsamdaki hatalardan sayılabilir. “Steve birdenbire çok hastalandı” (*Cold Case Files*, 18.8.2017) cümlesi, ilk anda Steve’in yatak döşek hasta olduğunu çağrıştırmaktadır. Ancak, polisin cinayet işlemekle suçladığı kişinin ani tepkisini belirtmek için kullanılan cümlenin daha anlamlı ve doğru şekli, “Steve birdenbire fenalaştı” olmalıdır.

Yine bir programda anlam kaymasına yol açacak şekilde, “Yerde kazaya giden kimse yoktu” (*Uçak Kazası Raporu*, 18.8.2017) ifadesi yer almıştır. Bunu duyan seyircinin zihninde, “kazayı duyup da oraya giden kimse yokmuş” gibi bir anlam belirecektir. Oysa programda otoyol yakınına düşen uçağın, yerde kimsenin ölümüne yol açmadığı anlatılmak istenmiştir. Bu durumda doğru çeviri seçenekleri, “Yerde kaza yüzünden kimse ölmedi”, “Uçağın düşmesi yerde kimsenin ölümüne yol açmadı” veya “Uçağın düştüğü yerde kimse kazaya kurban gitmedi” olabilir.

Kelime düzeyinde gözlenen diğer hata örnekleri, Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Kelime düzeyinde çeviri hataları

KANAL	PROGRAM	TARİH	HATALI ÇEVİRİ	ÖNERİLEN ÇEVİRİ
Lifetime	I Survived	19.10.2017	tetik (bomba için)	pim
Lifetime	Cold Case Files	29.10.2017	çizelge kurmak	plan yapmak
IDx	Tam Paçayı Kurtarıyordum ki	13.10.2017	yandaş (hırsız için)	suç ortağı
IDx	Disappeared	8.10.2017	kâğıt işleri	yazışmalar
IDx	Sosyete Sırları	5.10.2017	hayatıyla tehdit etmek	öldürmekle tehdit etmek
IDx	Günah Şehrinde Adalet	9.10.2017	hasarlı (insan)	zarar görmüş
IDx	Aldanış	1.10.2017	yiyecek zehirlenmesi	gıda zehirlenmesi
IDx	Mezarlık Sırları	29.9.2017	gizli (insan)	gizemli, esrarengiz
IDx	Cinayet Beni Seçti	16.9.2017	suçunu buldu	cezasını buldu

4.1.3. Çağrışım İlişkisi Bulunan Kelimelerin Karıştırılması

Çeviride bazen ses ve şekil, bazen de aynı kökten türemiş anlam ve kavram yakınlığı bakımından çağrışım ilişkisi içinde olan kelimeler birbirine karıştırılabilmektedir. “Yardımcı pilot irtifa bildirisi yapmıyor” (*Uçak Kazası Raporu*, 8.10.2017) cümlesinde çevirmen, “ilgililere duyurmak için yazılan yazı, tebliğ, deklarasyon” veya “bilimsel bir konuyu ele alan yazı, tebliğ” anlamındaki “bildiri” ile “bildirme işi” anlamındaki “bildirim” kelimesini (TDK Güncel Türkçe Sözlük) karıştırmıştır. Cümledeki hata, “bildirisi” kelimesi yerine “bildirimi” ifadesi kullanılarak veya cümle “Yardımcı pilot uçağın irtifasıyla ilgili bilgilendirme yapmıyor” biçiminde düzeltilerek giderilebilirdi. Bu konudaki diğer örnekler, Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Çağrışım ilişkisi olan kelimelerin karıştırılmasına ilişkin örnekler

KANAL	PROGRAM	TARİH	HATALI ÇEVİRİ	ÖNERİLEN ÇEVİRİ
Lifetime	I Survived	19.10.2017	yavaş çekim	ağır çekim
IDx	Güzellik Kraliçesi Cinayetleri	13.10.2017	gösteri	gösterge
Lifetime	I Survived	25.10.2017	çatı (araba için)	tavan
IDx	Senin İçin Öldürürüm	13.9.2017	gözünün bebeğiymi	göz bebeğiymi
National Geographic	Uçak Kazası Raporu	16.10.2017	elektrik bağları	elektrik bağlantıları
IDx	Öldüren Karşılaşmalar	7.10.2017	vaiz	vaaz
IDx	Kusursuz Cinayet	5.10.2017	olumsuz	aleyhinde
IDx	Tam Paçayı Kurtarıyordum ki	2.10.2017	atlamak	atlatmak
Lifetime	Cold Case Files	29.10.2017	geri sekme (tüfek)	geri tepme

Kelime düzeyinde çeviri hatalarıyla ilgili olarak kayda değer bir başka nokta, yabancı kelimelerin tercüme edilmeden aynen aktarılması sorunudur. Bu durum kanaatimizce çeviri hatası sayılır. Zamanla Türkçenin bir parçası hâline gelen ve yaygın şekilde kullanılan maksimum, limit, enformasyon vb. yabancı kaynaklı kelimeler için, bu geçerli olmayabilir. Ancak programlarda kaynak dildeki bir kelimenin, tercüme edilmeden, sanki Türkçe bir kelimeymiş gibi, Türkçe fonetiğe uygun şekilde telaffuz edilerek kullanıldığı gözlenebilmektedir. Örneğin, “40 kalibrelik mermi bir pistole aitti” (*Cinayet Beni Seçti*, 16.9.2017) cümlesinde çevirmen “tabanca” anlamına gelen *pistol* kelimesini, hâl eki ekleyerek, “pistole” şeklinde aynen kullanma yolunu seçmiştir. Türkçe bir kelime gibi kullanılan bu ifade, İngilizce bilmeyen seyircilerin zihninde hiçbir çağrışım yapmayacaktır.

Yine bir programda, Amerikan Kongresi’nin İngilizce ismi “Capitol” ve “Capitol Hill” kelimeleri, (*Chandra Levy*, 10.10.2017) tercüme edilmeden, aynen kullanılmıştır. “Paramedik” (*Acil Serviste İlk Saat*, 4.10.2017) diye çevrilen *paramedics* ifadesi için de, Türkçede “acil tıp teknisyeni” terimi vardır.

Bu bağlamda altı çizilmesi gereken bir konu da, çeviri metinlerde yabancı kökenli kelimeler yerine, dilimizde yaygın şekilde kullanılan Türkçe kelimelerin tercih edilmesinin daha isabetli olacağıdır. Örneğin, “Bu telefon kulübesi çok izole bir yerdedi” (*Magazin*, 10.10.2017) cümlesinde, Türkçede de kullanılmasına rağmen “izole” yerine, “tenha” veya “izbe” seçeneği daha isabetli olacaktır.

Yine, sıradan bir seyircinin zihninde pek çağrışım yapmayan “Bir sekans geliştirmemiz gerekiyordu” (*Uçak Kazası Raporu*, 16.10.2017) cümlesi yerine “İşleri sı-

raya koymamız gerekiyordu”; aynı programdaki “Tüm olay sekansı artık netleşti” cümlesi yerine de, “Olayların sıralaması artık netleşti” denebilir.

4.1.4. Deyimler

“Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeğine” deyim denir (TDK Güncel Türkçe Sözlük). Çeviri yaparken, kullanılan Türkçe deyimlerin aslına uygun olmasına dikkat etmek, deyimde yanlış bir kelime eklemekten veya deyim oluşturulan kelimeleri değiştirmekten kaçınmak gerekir. İzlenen programlarda, deyimlerdeki kelimelerin ses, şekil, anlam veya kavram yakınlığı bakımından çağrışım ilişkisi bulunan başka kelimelerle karıştırıldığı gözlenmiştir. Örneğin, anlatım bozukluğu da bulunan “Bir çocuğun daha olmasını dört gözle bakıyordum” (*Cinayet Beni Seçti*, 16.9.2017) cümlesinde, “dört gözle beklemek” deyiminin hatalı kullanıldığı söylenebilir.

“Dedektiflerin ağzı açıkta kalmıştı” (*Mezarlık Sırları*, 22.9.2017) ifadesinde de çevirmen, ‘iş ve görev bulamamak, yersiz yurtsuz kalmak’ anlamına gelen “açıkta kalmak” deyimiyile ‘şaşırmak’ anlamındaki “ağzı açık kalmak” deyimini karıştırmıştır.

“Büyük kelime kullandı: Loren ölmüş olabilir” (*Cinayet Masası Benim*, 28.9.2017) ifadesinde, “büyük laf etmek”, aynı programdaki “Gözlerine duvar çekilmiş de olsa davaya sadık kalmalısın” cümlesinde de, “gözlerine perde çekilmek” deyimini hatalı şekilde yer almıştır.

“İşler ne kadar kötü olsa da, yola sokabileceğine inanıyordu” (*Kan Bağları*, 1.10.2017) cümlesi de, ‘iş veya görevi olumlu olarak yürütmek, sıkıntı çekmeden gerçekleştirmek’ anlamındaki “işini yoluna koymak” deyiminin yanlış kullanımına örnektir. Bu ifade, “İşler ne kadar kötü olsa da, yoluna koyabileceğine inanıyordu” olmalıdır. Aynı programda geçen “üniversitedeki geleceği ipin ucundayken” ifadesi, “üniversitedeki geleceği pamuk ipliğine bağlıyken” deyimiyile daha derin bir anlam kazanabilir.

Deyimlerle ilgili diğer yanlış kullanım örnekleri Tablo 3’te sıralanmıştır.

Tablo 3: Deyimlerde gözlenen çeviri hataları

KANAL	PROGRAM ADI	TARİH	HATALI ÇEVİRİ	ÖNERİLEN ÇEVİRİ
IDx	Mezarlık Sırları	29.9.2017	başı tehlikede	başı belada
IDx	Adnan Syed	3.10.2017	doldurup taşırdı	dolup taşı
IDx	Tam Paçayı Kurtarıyordum ki	6.10.2017	şansı bozulmak	şansı dönmek
IDx	Tam Paçayı Kurtarıyordum ki	8.10.2017	şansları yerindeydi	şansları yaver gidiyordu
Lifetime	I Survived	16.10.2017	hava almak	nefes almak
Idx	Yer Yarıldı İçine Girdi	11.10.2017	hayatına kıymak	canına kıymak
IDx	Tam Paçayı Kurtarıyordum ki	9.10.2017	kilit altındayken	demir parmaklıklar arkasındayken
Lifetime	Deadly Wives	10.10.2017	midem düğüm-lendi	mideme kramp girdi

4.1.5. Teknik ve Hukuki Terimler

İçinde teknik terimlerin geçtiği programlarda çeviri hatalarına daha sık rastlanmaktadır. Teknik terimlerin Türkçe karşılıklarının doğru şekilde ifade edilmesi, çeviri alanındaki önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

Uçak kazalarının ele alındığı bir belgeselde, havada parçalanan uçak motorundan kopan parçalar, “şarapnel parçaları” (*Uçak Kazası Raporu*, 17.8.2017) şeklinde çevrilmiştir. Türkçeye Fransızca *shrapnel* kökünden geçen “şarapnel” sözcüğü, askerlik alanında kullanılan bir isim olup, “Patladığında etrafa küçük parçalar saçan bir tür top mermisi” (TDK Güncel Türkçe Sözlük) manasına gelir. Bu çeviri hatası, “motor parçaları” ifadesi kullanılmak suretiyle giderilebilir.

Bir programda da, “Hava desteği yüksek hızlı jetlerle yapılır” (*Geleceğin Ateş Gücü*, 20.9.2017) ifadesi geçmektedir. İngilizceden dilimize aynen geçen ‘jet’ sözcüğü için, “Tepkili motorlarla çalışan, özel cihazların çıkardığı gazla basınç sağlanan, hızı çok olan uçak” (TDK Güncel Türkçe Sözlük) tanımı yapılmaktadır. ‘Jet’ ifadesi başlı başına ‘yüksek hızlı uçak’ anlamına gelirken, önüne “yüksek hızlı” ibaresinin getirilmesi gereksizdir. Aynı programda bir savaş uçağı için “üzerine 14 roket ekleyebilirsiniz” denmektedir. Burada “ekleme” fiilini kullanmaktansa, “uçığa 14 roket takılabilir (veya ‘monte edilebilir’)” cümlesi daha doğrudur.

Patlayıcılardan söz ederken, sıradan seyirci için bir anlam ifade etmeyen “Onları yok etmenin yolu karşı şarj etmektir” (*Cold Case Files*, 16.9.2017) cümlesinin de, “Patlayıcılar boş bir arazide patlatılarak imha edilmeliydi” biçiminde olması gerekir.

Yine “adli tıp antropologları” (*Deadly Wives*, 17.9.2017) yerine “adli tıp uzmanları”, bir şahsın öldüğünü haber vermek amacıyla gelen telefonda bahsederken polis kullanıldığı, “ölüm araması geldiğinde” (*Mezarlık Sırları*, 22.9.2017) ifadesi yerine de “ölüm ihbarı” terimi daha isabetli bir çeviridir.

Bu bağlamda bir başka örnek, “Pervane kanadı yorulma nedeniyle kırılıp kopmuştu” (*Uçak Kazası Raporu*, 3.10.2017) cümlesidir. İngilizce ‘metal fatigue’ kelimesinin eksik çevirisiyle aktarılan ifade, “metal yorulması” veya “metal yorgunluğu” olup, “makine, taşıt veya yapılardaki metal parçaların yinelenen gerilim veya yük altında zamanla dayanımını yitirerek, kırılacak duruma gelmesi” anlamına gelir. Dolayısıyla doğru çeviri, “Pervane kanadı metal yorulması (yorgunluğu) nedeniyle kırılıp kopmuştu” olmalıdır.

Polisin iş yerindeki güvenlik kamerası görüntülerini aldığını belirtmede kullanılan “Polis iş yerinin güvenlik kayıtlarını aldı” (*Mezarlık Sırları*, 6.10.2017) cümlesi de, “Polis, iş yerinin güvenlik kamerası görüntülerini aldı” şeklinde düzeltilmelidir.

Discovery Channel’da yayınlanan bir programda yer alan “Altı kenarlı bir altıgen vardı” (*Nasıl Olur*, 26.9.2017) ifadesinde de, “altı kenarlı” ifadesinin gereksizliği açıktır.

“Kartela” yerine “boya kılavuzu” (*Downtown Shabby*, 7.10.2017), aynı programdan “kulp” yerine “tutacak”, “bıçak sapı” yerine “tutma kısmı” (*Cinayet Masası Benim*, 12.10.2017), “anti-icing” için “buzlanma önleyici” yerine “buzlanma karşıtı” (*Uçak Kazası Raporu*, 2.10.2017) şeklindeki zorlama çeviri örnekleri de, bu kapsamda sayılabilir.

Bu bağlamda, hukuk terimleriyle ilgili çeviri yanlışlarına da değinmek yerinde olacaktır. Toplumsal düzeni sağlamak için devlet yaptırımıyla güçlendirilmiş kural ve yasalar bütünü ifade eden hukukun, kendine özgü literatürü bulunmaktadır. Doğal olarak hukuk alanındaki yabancı metinleri Türkçeye tercüme ederken kullanılacak kelimeler de, bu alanda yerleşmiş terimler olmalıdır. Bu duruma aykırı bir çeviri, hatalı olarak değerlendirilmelidir.

Hukuk alanındaki terimlerin Türkçe karşılıklarının ifade edilmesinde gözlenen en yaygın hata, “gözüne alma” ve “tutuklama” fiillerinin sürekli olarak karıştırılmasıdır. İngilizcedeki ‘gözüne almak’, ‘hapse atmak’ ve ‘tutuklamak’ anlamına gelen değişik kelimeler, neredeyse her zaman ‘tutuklamak’ şeklinde tercüme edilmektedir. Yasa uyarınca, ‘bir suçlama ile şüphelinin, kolluk kuvvetleri tarafından belli bir yerde belli bir süre alıkonulması’ anlamına gelen ‘gözüne alma’ ile “ağır cezalı bir suç sanığı hakkında hâkimce alınan hürriyeti kısıtlayıcı önlem” (Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü) anlamındaki ‘tutuklama’ farklı kavramlardır. Tutuklamada ‘hâkim veya mahkeme kararı’, gözüne almada ise ‘şüphe üzerine savcı ve be-

lirli hâllerde kolluk güçlerinin değerlendirmesi' (Ceza Muhakemesi Kanunu) esas olduğundan, çevirinin buna göre yapılması gerekir.

Hatta bazen 'tutuklama' ifadesi 'yakalama' ile de karıştırılmaktadır. Örneğin, "Scott Roeder için tutuklama emri çıkarıldı" (*Öldüren Karşılaşmalar*, 7.10.2017) cümlesinde ifade edilmek istenen, "şahsın yakalanması için" manası olduğundan, burada "yakalama emri" terimi kullanılmalıdır.

Bu konuda, medyada çeviri ürünü olmayan metinlerde bile sıkça rastlanan bir başka hatadan söz edilebilir. "Dava" yerine "mahkeme" ifadesinin kullanılmasından kaynaklanan bu yanlışlık, "Yeniden bir mahkeme düzenlenmesini istiyordu" (*Deadly Wives*, 17.9.2017) cümlesinde karşımıza çıkmaktadır. Burada söz konusu kişi davanın yeniden açılmasını talep ettiği için, doğru çeviri "Yeniden dava açılmasını istiyordu" cümlesidir.

Başka bir programda yine hukuk terimleriyle ilgili olarak, "Burada, Ohio'da çözülmemiş çokça soğuk dava var" (*Cold Case Files*, 14.9.2017) şeklinde gülünç bir çeviri yer almıştır. Davanın sıcağının veya soğğunun olmayacağı açıktır. Buradaki İngilizce 'cold case' ifadesi, "faili meçhul" anlamına gelir. Dolayısıyla çeviri, "Burada, Ohio'da faili bulunamadığı için rafa kaldırılmış çokça dava var" şeklinde olmalıdır.

"Gözetimli tahliye kararı" (*Mezarlık Sırları*, 16.9.2017) ifadesi yerine, Türk hukukunda "denetimli serbestlik" terimi kullanılır (Ceza Muhakemesi Kanunu). Yine bir programda, "müebbet hapis cezası" veya "ömür boyu hapis cezası" için, "zorunlu hayat boyu hapis cezası" (*Cinayet Beni Seçti*, 16.9.2017) şeklinde yapay bir ifade kullanıldığını görmekteyiz.

Hukuki terimlerle ilgili çeviri hataları, mahkeme isimlerinin tercümesinde de karşımıza çıkmaktadır. Bir programda, "Yargıtay Mahkemesi Taylor hakkında beraat kararı verdi" (*Kan Bağları*, 22.9.2017) şeklinde bir cümle yayınlanmıştır. Yargıtay, Türkiye'deki adliye mahkemelerinin kararlarını temyiz yetkisine sahip Yüksek Mahkemenin özel adıdır. Buradaki hata, "Yargıtay Mahkemesi" yerine "Yüksek Mahkeme" veya "Temyiz Mahkemesi" ifadesi kullanılarak giderilebilir.

"Bu yüzde 100 olarak ortak kararlar verilmiş bir suçtur" (*Günah Şehrinde Adalet*, 2.10.2017) cümlesinde de, bir hukuk terimi olan "oy birliği"nin kullanılmamasından kaynaklanan yanlışlık vardır. Cümlenin "Oy birliğiyle suçlu olduğuna karar verilmişti" şeklinde çevrilmesi daha isabetli olacaktır.

5. Cümle Düzeyinde Çeviri Hataları

"Cümle bir fikir, düşünce, hareket, duygu veya hadiseyi tam olarak bir hüküm hâlinde ifade eden kelime grubudur. Hükümün genişliğine göre cümlede cümle

unsurlarından biri, birkaçı veya hepsi bulunur” (Ergin, 1962: 376). Herhangi bir unsur eksik, yanlış veya kurallara aykırı olursa cümle ifade işlevini tam olarak yerine getiremez. Bu bağlamda gözlenen çeviri hataları, cümlede anlam bütünlüğünün olmayışı, anlatım bozukluğu bulunması ve programda geçen konunun yanlış veya eksik aktarılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Cümlede anlam bütünlüğünün olmayışı, kullanılan kelime grubunun seyircinin zihninde ifade edilmek istenen anlamı çağrıştırmada yetersiz kalması demektir. “Olduğum adam için çok üzgünüm” (*Günah Şehrinde Adalet*, 9.10.2017) cümlesinde, aslında adamın sahip olduğu karakterle ilgili duygusu anlatılmaya çalışılmaktadır. Bunun yerine, “Kusura bakma ama benim huyum bu”, “Kusura bakma, ben böyle bir adamım” veya “Böyle bir karaktere sahip olmak, beni son derece üzüyor” gibi zengin mana içeren cümleler kullanılabilir.

“Kimsenin bunu görmemiş olmamasını anlayamıyorum” (*Disappeared*, 25.9.2017) cümlesinde de konuşmacı, “bunu muhakkak biri görmüştür” düşüncesiyle, durumu dolaylı yoldan olumsuz bir cümleyle ifade etmek istemiştir. Burada doğru çeviri, “Kimsenin bunu görmemiş olmasına anlam veremiyorum” olabilir.

İncirli kek tarifi yapılan bir programda, kekleri fırında pişirme süreci anlatılırken, “renkleri kızarıyordu” (*Nasıl Yapılmış*, 17.8.2017) denmektedir. Bu ifadenin doğru olduğu söylenemez; çünkü burada anlatılmak istenen, keklerin fırında kızarak pişmesidir. Cümlenin daha anlamlı olması için, “yiyeceklerin tavada kızgın yağ içinde veya ateşte kızılarak pişmesi” anlamına gelecek şekilde, “kekler kızarıyordu” denmesi yeterlidir.

Cümlede anlatım bozukluğu da, karşılaşılan çeviri hataları arasında yer almaktadır. Örneğin, “Hastaneye benim için yaptıklarına minnettarım” (*Hayatta Kaldım*, 8.9.2017) cümlesinde, anlatım bozukluğu vardır. Burada, kişinin duyduğu “minnettarlık”, doğrudan hastaneye değil, hastanenin kendisi için yaptığı şeylere yöneliktir. Dolayısıyla cümledeki anlatım bozukluğu, ‘hastane’ kelimesine, ya iyelik eki getirilip “Hastanenin benim için yaptıklarına minnettarım” ya da -de hal eki getirilip “Hastanede benim için yapılan şeylere minnettarım” biçiminde düzeltilerek giderilebilir.

“Cinayet için dedektif Martin atanmış; ben de ona atanmıştım” (*Cinayet Beni Seçti*, 28.9.2017) ifadesinde de anlatım bozukluğu vardır. Burada söz konusu kişi, cinayetin soruşturulması için Dedektif Martin’in yetkili, kendisinin de yardımcı olarak görevlendirildiğini kastetmektedir. Böyle olunca, “Cinayeti soruşturmak için dedektif Martin ve ona yardımcı olarak da ben görevlendirilmiştik” şeklindeki çeviri daha isabetli olacaktır.

Aynı şekilde “Onun Shauna’yı vahşice öldürmüş ihtimali var mı?” (*Mezarlık Sırları*, 6.10.2017) cümlesindeki anlatım bozukluğu da, “öldürmüş olma ihtimali” veya “öldürme ihtimali” ifadesi kullanılarak giderilebilir. Aynı programdaki “Sayısız defa vurmaya devam ediyor” cümlesinde de, ‘sayısız defa’ yerine, ‘defalarca’ veya ‘durmaksızın’ kelimesi daha doğrudur.

Gramer kuralları bakımından doğru ve anlamlı gibi olmasına rağmen, cümle düzeyinde çeviri hatalarına, bazen olayın eksik veya yanlış ifade edilmesi biçiminde rastlanmaktadır. Bu noktada yanlışlık, program akışı içinde ortaya çıkmaktadır. Örneğin, “Uçaktaki 140 yolcu ve mürettebatın 21’i öldü” (*Uçak Kazası Raporu*, 13.9.2017) cümlesinden bu şekliyle, iki anlam çıkarılabilir. Birincisi, “140 yolcu, 21 mürettebat toplam 161 kişi öldü”; ikincisi, “bazı yolcularla, mürettebatın tamamı 21 kişi öldü”. Programdan, bu iki anlamın da yanlış olduğu; kaptan pilotun yaralı kurtulduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda doğru ifade, “Uçaktaki 140 yolcudan 20’si ile yardımcı pilot öldü” olmalıdır.

“John Regan’ın DNA’sı Donna’nın saldırısıyla örtüşüyordu” (*Hayatta Kaldım*, 14.9.2017) cümlesinden de, saldırgan sanki Donna’yımış gibi bir anlam çıkmaktadır. Oysa Donna saldırıya uğrayan kişidir ve bu yüzden doğru çeviri, “John Regan’ın DNA’sı, Donna’ya düzenlenen saldırıya ilişkin elde edilen DNA ile örtüşüyordu” şeklinde olabilir.

“Gözlerimin üstünde kumaş vardı” (*Cinayet Beni Seçti*, 16.9.2017) ifadesi de, bu konuda verilebilecek ilginç örnekler arasındadır. İlk bakışta bir anlam verilemeyen bu cümleyle şahsın gözlerinin bağlı olduğunun anlatılmak istendiği, programın devamında anlaşılmaktadır. Dolayısıyla burada, “Gözlerim bağlıydı” şeklinde sade bir cümle kurulmalıdır.

6. Program Düzeyinde Çeviri Hataları

Çeviri hatalarının bir kısmı da, programın tamamı göz önüne alındığında ortaya çıkmaktadır. Bu konuda gözlemlenen hatalardan biri, program içi kavram standardının sağlanamamasıdır. Çeviri yaparken aynı kişi, nesne veya öge için, bütün program boyunca aynı kavramın kullanılmasına dikkat edilmesi gerekir. Bu standardın sağlanamaması, içerik hatası sayılır.

Örneğin bir programda tanıtılan aynı silah için bir yerde “mermi”, bir başka yerde “bomba” (*Geleceğin Ateş Gücü*, 20.9.2017) ifadesi kullanılmaktadır. Bunun, seyircinin zihninde anlam karışıklığına yol açacağı açıktır.

Bir başka programda, vurulan bir şahıs için, bir yerde “bir polis öldürüldü” (*Kâbusa Dönen Yolculuklar*, 22.9.2017), başka bir yerde “gardiyanın öldürülmesi” ifadesi kullanılmıştır. Bu durum, seyircide biri polis biri gardiyan iki ayrı kişinin öldü-

rüldüğü şeklinde yanlış bir algı oluşturabilir. Dolayısıyla bu programda ölen şahıs için kullanılması gereken standart ifade, –konu bir hapisanede geçtiği için– ‘gardiyan’ olmalıdır.

Köpek balıklarının tacizine maruz kalan kişilerin başına gelenleri ele alan bir belgeselde de, aynı köpek balıklarının uzunluğu için, bir yerde “6-7 feet”, bir başka yerde “6-7 metre” (*I Survived*, 31.10.2017) ifadesi yer almaktadır. Bu durum, seyircinin zihninde karışıklığa neden olacaktır.

Böyle kavram kargaşalarının anlatımın netliğini ve programın kurgusal bütünlüğünü zedeleyeceği açıktır. Çevirinin daha anlaşılır olması ve mesajın hedef kitleye açıkça iletilmesi için, metin bütünlüğü ve program akışı içinde kavram birliği önem arz etmektedir. Çünkü ele alınan olay, anlatı veya proje, ancak kullanılan kavramlarda sağlanan standart sayesinde başarılı bir çeviri metni olarak kabul edilebilir. Bu ve benzeri şekilde karşımıza çıkan program içi kavram standardının sağlanamaması, çevirinin kalitesini olumsuz etkileyen önemli bir sorun olarak değerlendirilmelidir.

Program düzeyinde gözlenen bir başka hata türü de, seslendirme metniyle kullanılan görsel materyal arasında uyum olmayışı, başka bir deyişle ekrandaki görüntü veya görsel grafik ile metnin çelişmesidir. Örneğin, bir programda ekranda grafik olarak 180 dereceden az koni şekli bulunan bir görsel materyal yer alırken, seslendirme metninde “360 derecelik bir koni” (*Geleceğin Ateş Gücü*, 20.9.2017) ifadesi geçmektedir. Bu durum, televizyon program metinlerinin çevirisinde, görsel boyutun gözden uzak tutulmamasının önemini vurgulamaktadır. Buradaki bir başka yanlışlık, “360 derecelik bir koni” olamayacağı gerçeğidir. Bundan hareketle, özgün program metninde yer alan bilime veya gerçeğe açıkça aykırı bir ifadeyi aynen çevirmek yerine, düzeltmek gerektiği söylenebilir.

Bu konuda bir başka örnek, İngilizce “choke” kelimesinin çevirisinde gözlenen yanlışlığa da değinerek verilebilir. Ekranda ölmediği görülen bir kişi hakkında bilgi verirken kullanılan ‘choke’ fiili, “Onu boğmuştu” (*Hayatta Kaldım*, 10.10.2017) şeklinde çevrilmiştir. Oysa “bir canlıyı, soluk almasına engel olarak öldürmek” (TDK Güncel Türkçe Sözlük) anlamındaki “boğmak” yerine, “öldürmeye çalıştığını” ifade edecek şekilde, “boğazını sıktı” veya “nefesini kesmeye çalıştı” denilmelidir.

Ekranda helikopter olduğu görülen cisim için “uçak sesi” (*Tam Paçayı Kurtarıyorum ki*, 5.10.2017) ifadesinin kullanılması da, bu konudaki bir başka örnektir.

7. Ölçü Birimlerinde Gözlenen Çeviri Hataları

Ölçü birimleriyle ilgili çeviri hatalarını iki grupta toplamak mümkündür. Bunlar-

dan biri, belirtilen birimlerin programda kastedilen veya gerçekte içerdiği manayı ifade etmekten uzak olmasıdır. Bu konuda ilginç bir örnek, konuşmacının, programda uçağın düşerek bir ağaca çarptığını anlatırken kullandığı, “Saatte 70 feet’lik bir hızla çarptık” (*Hayatta Kaldım*, 8.9.2017) cümlesidir. Burada sürat için kullanılan “saatte 70 feet”, uçak için gülünç sayılabilecek derecede çok düşük bir hızdır. Programdaki uçak, iki kişilik küçük bir uçak olduğundan, doğru ifade ‘saatte en az 70 kilometre’ şeklinde olmalıydı.

Ölçü birimlerinin yanlış çevirisine, seslendirme metniyle görsel materyal arasında çelişki olması biçiminde de rastlanabilmektedir. Örneğin, ekrandaki tartıda 2,1 kg olduğu görülen ifade, “iki kilo bir gram” (*Dubai Havaalanı*, 5.10.2017) biçiminde tercüme edilmiştir. Bu hatalı ifadenin doğrusu, 2 kilo 100 gramdır.

Bu bağlamda bir noktanın altının çizilmesi gerekir kanaatindeyiz. Program metinlerinde geçen ölçü birimleri, genellikle özgün metindeki şekliyle aynen tercüme edilmektedir. Türkiye’de kullanılmayan ölçü birimleri, yabancı film ve programlarda 30 feet, 3 galon, 25 mil, Manhattan Adası büyüklüğünde vb. şeklinde aynen aktarılmaktadır. Kaynak dildeki metnin anlam yükünün bütünüyle hedef dile aktarılabilmesi ve Türk seyircide ölçü algısının sağlıklı bir şekilde oluşturulabilmesi için, ölçü birimleri de ülkemizde kullanılan birimlere uyarlanarak tercüme edilmelidir. Şüphesiz bu seyircide daha bildik bir çağrışım oluşturacaktır.

8. Seslendirme ve Vurgulama Hatalar

Bu durum, Türkçe kelimeleri seslendirirken telaffuz kurallarına uyulmaması ve yabancı kelimelerin yanlış seslendirilmesi şeklinde gözlenmektedir.

Türkçe kelimelerin telaffuzuna ilişkin hatalardan biri, ünlü düşmesi kuralına uyulmamasıdır. Bir programda, “gövdenin, göğüs ve pelvis bölgeleri arasındaki kısmı, karın” (*Adfi Tıp Sözlüğü*) anlamındaki “batın” kelimesi, -in/in iyelik eki almış hâliyle kullanılırken, ünlü düşmesiyle doğru şekli olan batnın değil de, “batnının” (*Acil Serviste İlk Saat*, 4.10.2017) biçiminde seslendirilmiştir. ‘Batnının’ ifadesi, “yön” belirten “batı” kelimesinin -in/in eki almış hâlidir. Burada “batnın” kelimesi -in/in eki alırken ünlü düşmesi olur; dolayısıyla kelime “batnın” şeklinde seslendirilmiştir.

Seslendirme konusundaki bir diğer hata ise, ünsüz türemesi yapılması gereken yerde bu kurala uyulmadığında ortaya çıkmaktadır. “Bence çok fazla sıırı var” (*Mezarlık Sırları*, 29.9.2017) cümlesindeki “sırı” ifadesinin, ‘sırrı’ şeklinde, ünsüz türemesi yapılarak seslendirilmesi gerekir.

Türk dilini doğrudan ilgilendirmese de, programlarda yabancı kelime veya kısaltmaların telaffuzu konusunda da hatalara rastlanmaktadır. Bir programda, QAN-

TAS Havayolları firmasının adı doğru hâliyle “kantas” olması gerekirken, “kuan-tas” (*Uçak Kazası Raporu*, 17.8.2017) şeklinde, ABD’nin Illinois eyaleti, doğru şekli “ilinoi” yerine “ilinioiz” (*I Survived*, 1.11.2017) şeklinde yanlış telaffuz edilmiştir.

Bu bağlamda, cümlelerde çeviriden kaynaklanan vurgulama hatalarına da değin-mek yerinde olacaktır. Türkçede cümlelerin normal vurgusu fiilin önündeki ögede bulunur (Ergin, 1962: 377). Buna çeviri sırasında dikkat edilmesi gerekir. Örne-ğin, “İnsanlar onun hâlâ bildikleri konusunda şüpheli” (*Kan Bağları*, 1.10.2017) şeklinde çevrilen cümlede vurgulama hatası mevcuttur. Burada söz konusu kişi hakkında uzun süredir bir şüphe bulunduğu kastedildiği için, cümle “hala” keli-mesi vurgulanarak, “İnsanlar onun bildikleri konusunda hâlâ şüpheli” şeklinde düzeltilmelidir.

Aynı kanaldan bir başka programda geçen “Yoksa bu o aileyi hedef almış mıdır?” (*Kusursuz Cinayet*, 5.10.2017) cümlesindeki vurgulama hatası da, “Yoksa bu, o aileyi mi hedef almıştır?” şeklinde düzeltilebilir.

Vurgulama hataları, bazen “Ölü bir eş ve kocası cinayetle suçlanıyor” (*Gerçek Kâbuslar*, 7.10.2017) cümlesinde olduğu gibi, seyircide yanlış algı oluşturacak ölçüde anlam kaymasına bile yol açabilmektedir. Duraklamadan ve vurgusuz olarak seslendirildiği için, bu cümleye, “ölen eşle kocasının cinayetle suçlandığı” şeklinde yanlış bir anlam yüklenmiştir. Oysa burada “bir kocaya eşini öldürdüğü suçlaması” yöneltilmektedir. Bu durumda, ya cümlelerin duraklama ve vurgulama yaparak “Ölü bir eş... ve kocası cinayetle suçlanıyor” şeklinde seslendirilmesi ya da “Ölü bir eş... ve cinayetle suçlanan bir koca” veya “Ölü bir eş ve cinayetle koca-sı suçlanıyor” şeklindeki çeviri seçeneklerinin değerlendirilmesi gerekir.

“Acaba kızının gerçek katili mi yakalanmıştır?” (*Angie Dodge’u Kim Öldürdü*, 12.9.2017) cümlesi yerine, vurgulanmak istenen durum için, “Acaba yakalanan, gerçekten kızının katili miydi?” şeklinde bir cümle daha isabetli olacaktır.

9. Sonuç ve Tavsiyeler

Programlarda tercüme hatalarına, özellikle hukuk ve teknik terminoloji gibi spe-sifik alanlarla, Türkçe deyimler konusunda daha sık rastlandığı söylenebilir. Bu bakımdan, bu alanlardaki çeviri metinlerinin konunun uzmanları tarafından da gözden geçirilmesi, hataların önlenmesine önemli katkı sağlayacaktır.

İzlenen programlardaki çeviri hatalarının önemli bir kısmının, çağrışım ilişkisi için-de bulunan kelimelerin karıştırılmasından kaynaklandığı gözlenmiştir. Bu nedenle çevirmenlerin, ses ve şekil yapıları, aynı kökten türetilen anlam ve kavram ya-kınlığı bakımından çağrışım ilişkisi taşıyan kelimeler konusunda çok iyi bilgi sa-hibi olmaları gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu tür hataların giderilmesi için, çeviri

metinlerinin deneyimli redaktörlerin incelemesinden geçirilmesi, bir çözüm yolu olabilir.

Bazı gülünç çeviri örneklerine bile rastlandığı gerçeğinden hareketle, program ve film metni tercümelerinin, çeviri tekniğinde tecrübe sahibi, kaynak dil, Türkçe ve Türk kültürü konusunda yetkin, uzman çevirmenlere yaptırılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Çeviri sırasında, programın özgün metninde yer alsa da, bilime veya gerçeğe aykırı bir ifade, gerektiğinde sorgulanabilmeli ve doğru şekli araştırılarak düzeltilmelidir.

Özellikle televizyon programı metinleri tercüme edilirken, görsel boyutun da gözden uzak tutulmaması önem taşımaktadır.

Yabancı kaynaklı programların ekranlardan Türkçenin özellikleri ve kuralları bozulmadan doğru, güzel ve anlaşılır şekilde yansıtılabilmesi, çalاکalem, hatalı veya eksik çevirilerle değil, ancak deneyimli ve profesyonel çevirmenlerin dilimizin en-gin güzelliklerini sergileyen metinleri sayesinde mümkündür.

Kaynakça

- Acil Serviste İlk Saat.* (Belgesel). Discovery Channel. (4.10.2017).
Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü. <http://www.sozluk.adalet.gov.tr>.
Adli Tıp Sözlüğü. <http://www.abchukuk.com/cezahukuku/adli-tipsozlugu.html>.
Adnan Syed. (Belgesel). IDx, (3.10.2017).
 Akay, Recep. (2002). "Edebiyat Tarihinde Çevirinin Önemi", *Kuramsal ve Uygulamalı Çeviri Sorunları Sempozyum Bildirileri, 3-4 Kasım 2000*, Bursa: Ankara Üniversitesi TÖMER. s. 26-31.
 Aktaş, Tahsin. (1996). *Çeviri İşlemine Genel Bir Bakış*. Ankara: Orsen.
Aldanış. (Belgesel-Drama). IDx, (1.10.2017).
Angie Dodge'u Kim Öldürdü. (Belgesel-Drama). IDx, (12.9.2017).
Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. TDK. <http://tdk.gov.tr>.
Büyük Türkçe Sözlük. TDK. <http://tdk.gov.tr>.
Ceza Muhakemesi Kanunu. (17 Aralık 2004). *Resmî Gazete*, 25673.
Chandra Levy. (Belgesel). IDx. (10.10.2017).
Cinayet Beni Seçti. (Belgesel-Drama). IDx. (16.9.2017).
Cinayet Beni Seçti. (Belgesel-Drama). IDx. (28.9.2017).
Cinayet Masası Benim. (Belgesel-Drama). IDx. (28.9.2017).
Cinayet Masası Benim. (Belgesel-Drama). IDx. (12.10.2017).
Cold Case Files. (Belgesel). Lifetime. (18.8.2017).
Cold Case Files. (Belgesel). Lifetime. (14.9.2017).
Cold Case Files. (Belgesel). Lifetime. (29.10.2017).
Deadly Wives. (Belgesel-Drama). Lifetime. (17.9.2017).
Deadly Wives. (Belgesel-Drama). Lifetime. (10.10.2017).
Disappeared. (Belgesel-Drama). IDx. (25.9.2017).

- Disappeared.* (Belgesel-Drama). IDx. (8.10.2017).
- Downtown Shabby.* (Belgesel). Lifetime. (7.10.2017).
- Dubai Havaalanı.* (Belgesel). National Geographic. (5.10.2017).
- Ergin, Muharrem. (1962). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, No: 785.
- Geleceğin Ateş Gücü.* (Belgesel). Discovery Science. (20.9.2017).
- Gerçek Kâbuslar.* (Belgesel-Drama). IDx, (7.10.2017).
- Göktürk, Akşit. (1994). Çeviri: *Dillerin Dili*. (2. baskı). İstanbul: Yapı Kredi.
- Günah Şehrinde Adalet.* (Belgesel-Drama). IDx. (2.10.2017).
- Günah Şehrinde Adalet.* (Belgesel-Drama). IDx. (9.10.2017).
- Güncel Türkçe Sözlük.* TDK. <http://tdk.gov.tr>.
- Güzellik Kraliçesi Cinayetleri.* (Belgesel-Drama). IDx. (13.10.2017).
- Hayatta Kaldım.* (Belgesel-Drama). Lifetime. (8.9.2017).
- Hayatta Kaldım.* (Belgesel-Drama). Lifetime. (14.9.2017).
- Hayatta Kaldım.* (Belgesel-Drama). Lifetime. (10.10.2017).
- I Survived.* (Belgesel-Drama). Lifetime. (10.10.2017).
- I Survived.* (Belgesel-Drama). Lifetime. (16.10.2017).
- I Survived.* (Belgesel-Drama). Lifetime. (19.10.2017).
- I Survived.* (Belgesel-Drama). Lifetime. (25.10.2017).
- I Survived.* (Belgesel-Drama). Lifetime. (31.10.2017).
- I Survived.* (Belgesel-Drama). Lifetime. (1.11.2017).
- I Survived.* (Belgesel-Drama). Lifetime. (3.11.2017).
- Kâbusa Dönen Yolculuklar.* (Belgesel-Drama). National Geographic. (22.9.2017).
- Kan Bağları.* (Belgesel-Drama). IDx. (22.9.2017).
- Kan Bağları.* (Belgesel-Drama). IDx. (1.10.2017).
- Kuran, Nedret Pınar. (1993). *Kültürlerarası İletişim Aracı Olarak Çeviri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Kusursuz Cinayet.* (Belgesel-Drama). IDx. (29.9.2017).
- Kusursuz Cinayet.* (Belgesel-Drama). IDx. (30.9.2017).
- Kusursuz Cinayet.* (Belgesel-Drama). IDx. (5.10.2017).
- Magazin.* (Belgesel). IDx. (10.10.2017).
- Mezarlık Sırları.* (Belgesel-Drama). IDx. (16.9.2017).
- Mezarlık Sırları.* (Belgesel-Drama). IDx. (22.9.2017).
- Mezarlık Sırları.* (Belgesel-Drama). IDx. (29.9.2017).
- Mezarlık Sırları.* (Belgesel-Drama). IDx. (6.10.2017).
- Nasıl Olur.* (Belgesel). Discovery Channel. (26.9.2017).
- Nasıl Yapılmış.* (Belgesel). Discovery Channel. (17.8.2017).
- Öldüren Karşılaşmalar.* (Belgesel-Drama). IDx. (7.10.2017).
- Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun. (3 Mart 2011). *Resmî Gazete*. 27863.
- Saklanacak Yer Yok.* (Belgesel-Drama). IDx. (29.9.2017).
- Savory, Theodore. (1961). *Tercüme Sanatı*. Prof. Hâmit Dereli (çev.). Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Senin İçin Öldürürüm.* (Belgesel-Drama). IDx. (13.9.2017).
- Sesli Sözlük.* <https://www.seslisozluk.net>.
- Sosyete Sırları.* (Belgesel-Drama). IDx. (2.10.2017).

- Sosyete Sırları*. (Belgesel-Drama). IDx. (5.10.2017).
Şeytan Ayrıntıda Gizlidir. (Belgesel-Drama). IDx. (1.10.2017).
Tam Paçayı Kurtarıyordum ki. (Belgesel-Drama). IDx. (5.10.2017).
Tam Paçayı Kurtarıyordum ki. (Belgesel-Drama). IDx. (6.10.2017).
Tam Paçayı Kurtarıyordum ki. (Belgesel-Drama). IDx. (8.10.2017).
Tam Paçayı Kurtarıyordum ki. (Belgesel-Drama). IDx. (9.10.2017).
Tam Paçayı Kurtarıyordum ki. (Belgesel-Drama). IDx. (13.10.2017).
Uçak Kazası Raporu. (Belgesel). National Geographic. (17.8.2017).
Uçak Kazası Raporu. (Belgesel). National Geographic. (18.8.2017).
Uçak Kazası Raporu. (Belgesel). National Geographic. (13.9.2017).
Uçak Kazası Raporu. (Belgesel). National Geographic. (2.10.2017).
Uçak Kazası Raporu. (Belgesel). National Geographic. (3.10.2017).
Uçak Kazası Raporu. (Belgesel). National Geographic. (8.10.2017).
Uçak Kazası Raporu. (Belgesel). National Geographic. (9.10.2017).
Uçak Kazası Raporu. (Belgesel). National Geographic. (16.10.2017).
Yer Yarıldı İçine Girdi. (Belgesel-Drama). IDx. (11.10.2017).